

Vandaag in vervulling horen gaan

Voorganger: Ds. Jurjen Zeilstra

Lezingen:

1^e schriftlezing: Jesaja 61, 1-9

2^e schriftlezing: Deuteronomium 6, 4-9

3^e schriftlezing: Lucas 4, 14-30

Inleiding

Verwachtte Jezus het definitieve aanbreken van het Koninkrijk van God in de zin dat het einde van de geschiedenis op het punt stond aan te breken? Dat is in ieder geval niet gebeurd. Dit heeft geleid tot een crisis in de vroege kerk. Jezus wel degelijk het aanbreken van Gods Koninkrijk verkondigd, maar wellicht is hij verkeerd begrepen. In Nazareth zegt hij: 'heden ...' zijn deze woorden vervuld.' Misschien heeft de historische Jezus wel iets heel anders bedoeld en een radicale verwachting gehad van het benoemen van het in vervulling gaan van de profetenwoorden. Wat vinden wij: Heeft hij gelijk gehad? Heeft nu nog steeds gelijk als het gaat om de essentie van ons bestaan? Thema: Vandaag in vervulling horen gaan.

Gemeente van Christus,

u kent wellicht het spreekwoord 'Een profeet is in zijn vaderstad niet geëerd'. In het woordenboek lees ik daarbij de verklaring: 'een man van verdienste wordt in eigen kring niet zo geëerd als door vreemden.'¹ 'Geen enkele profeet is welkom in zijn vaderstad' maakt de Nieuwe Bijbel Vertaling er van. Dat kunnen we begrijpen. Jezus is de enige niet. Velen zijn er die dit zelf aan den lijve hebben ondervonden dat je wanneer je als volwassene voor het eerst optreedt in het openbaar dit beter niet kunt doen in de plaats waar je bent opgegroeid. Mensen kunnen in de wereld soms een heel andere waardering vinden, dan in het gezin waar zij uit voortkomen. Er zijn vast ook wel uitzonderingen op, maar het ligt voor de hand dat optreden met gezag meer kans van slagen heeft op een nieuwe plek waar mensen onbevangen, niet gehinderd door herinneringen aan vroeger en vooroordelen mogelijk verbonden met je familiegeschiedenis, naar je zullen kunnen kijken en luisteren.

Toch is er hier meer aan de hand, wanneer Jezus in de synagoge van Nazareth de biema betreedt, dat is de verhoging vanwaar de heilige boeken worden gelezen. Aan hem wordt de rol van het profetenboek Jesaja overhandigd. Hij rolde hem af tot hoofdstuk 61. Ik probeer me voor te stellen hoe dat ging. Ik weet niet of het hele Jesajaboek op één rol zat, maar dan ben je wel even bezig voordat je bij hoofdstuk 61 bent. Het is niet zomaar een gedeelte. Het betreft hier een van de teksten die later aan de waarschijnlijk al bestaande

Jesajarol zijn toegevoegd. U weet, de eerste Jesaja leefde in de 8e eeuw v.Chr. Grofweg de hoofdstukken 1-39 staan in verband met zijn optreden. De tweede Jesaja beleefde de Babylonische Ballingschap (6^e eeuw v.Chr.) en mogelijk de terugkeer naar het beloofde land. Zijn profetieën vinden we in de hoofdstukken 40-55. Ze gaan onder andere over de lijdende knecht van de Heer. Maar daarna volgt op het slot nog een heel aantal hoofdstukken die de heilsverwachting radicaal actualiseren, dus zonder aarzeling betrekken op het toenmalige hier en nu. Dat is ooit het Israël geweest van na de ballingschap. Opnieuw zullen ze hun leven moeten opbouwen.

Geestelijk gesproken is er toen iets heel bijzonders ontdekt, wat wij, denk ik, nog steeds kunnen waarderen. In de woorden van de derde Jesaja wordt de onmiddellijke nabijheid van het Koninkrijk van God verondersteld. Dat is het licht waarin de gerechtigheid van de samenleving wordt uitgemeten. Dat gebeurt niet als een ver verwijderd vaag utopisch ideaal, maar als een ogenblikkelijk aanbrekend, ja een direct in de geschiedenis doorbrekende sociale werkelijkheid. In een serie prachtige beelden schetst de profeet, die we voor het gemak maar even de derde Jesaja zullen noemen, de wereld zoals hij gelooft dat deze bedoeld is als gaaf in de ogen van God. Dat is ontroerend, wanneer je bedenkt hoe het er in de wereld in werkelijkheid aan toe gaat.

Ik denk dat het dus teksten zijn van na de ballingschap,² waarin profeten al die mooie verwachtingen hebben betrokken op de nieuwe werkelijkheid van het wonen in het land Juda en de stad Jeruzalem die opnieuw zouden moeten worden opgebouwd, niet alleen in steen, maar vooral in daden van recht en naastenliefde. Vaak worden deze teksten aangeduid als Trito Jesaja, de derde Jesaja, maar er is misschien niet één duidelijke profetische figuur aan wie ze kunnen worden toegeschreven. Dan zijn het verschillende stemmen die profeteren van het recht van God, het verlangen naar een samenleving van mensen in het zegenend licht van de schepping zelf.

Sommige geleerden hebben gedacht dat hier, in Jesaja 61, waar Jezus uit voorleest, een poging wordt gedaan om het Sabatsjaar, ofwel het Jubeljaar in te voeren. Daar is sprake van in de veel oudere wetsteksten van

Leviticus 25. Het zijn teksten met prachtige sociale beloften van gerechtigheid. Maar het lijkt er niet op dat de regels van kwijtschelding van schulden daarin opgenomen in het Joodse volksleven werkelijk duurzaam economisch uitvoerbaar of praktisch zijn geweest. Immers, niemand zou meer willen uitlenen aan de vooravond van het Jubeljaar waarin alles toch weer teruggegeven zou moeten worden. De economie zou stagneren. Het zou gaan, net zoals de banken vandaag redeneren vanuit hun eigenbelang op korte termijn en dus geen zin hebben kapitaal te verstrekken wanneer zij het risico lopen uitstaande gelden niet terug te ontvangen. Het ideaal van een frisse en gelijke start voor iedereen is een illusie. Wie heeft er zin om, uitgezonderd misschien voor woekerrentes, vandaag nog geld aan Griekenland te lenen?

Toch baseert Jezus zijn verkondiging in Nazareth op juist deze Jesajatekst. Een probleem bij de verkondiging van het Koninkrijk van God door Jezus is volgens de historicus Piet Leupen, die wij afgelopen herfst op deze plaats hebben horen spreken over zijn boek 'De vergissing van Jezus', dat Jezus het aanbreken van het Koninkrijk van God en het einde van de geschiedenis in de nabije toekomst verwachtte. Ja, Leupen constateert dat Jezus het einde der tijden heeft voorspeld, en wel binnen zijn generatie. Dat is, zoals u weet, niet gebeurd en dit heeft geleid tot een crisis in de vroege kerk en eindeloze problemen in de kerkgeschiedenis. Ik begrijp, denk ik, het punt dat Piet Leupen maakt en ik geloof dat het goed is dat wij zijn constatering goed tot ons laten doordringen.³ Maar ik geloof dat dit niet het hele verhaal is. Jezus heeft niet alleen naar de toekomst gekeken, maar ook en vooral naar zijn eigen heden en in die zin uiterst belangrijke dingen gezegd over ieder 'hier en nu'. Zo heeft Jezus het onmiddellijke aanbreken van Gods Koninkrijk verkondigd. Dat is wat er hier gebeurt, in Nazareth: 'Heden' de NBV zegt 'vandaag' zijn deze woorden vervuld! Dat is wat ze met hun eigen oren hebben gehoord. Nu weten wij heus wel dat op dat moment niet meteen de wereldgeschiedenis ten einde liep en ook veranderde er niet wezenlijk iets in de gang van zaken als het om de wijze waarop de meeste mensen met elkaar omgaan in de wereld. Sterker nog, de geest van de wereld nam daar in Nazareth de mensen meteen in zijn dienst en de Godsgezant ontkomt op het eind ternauwernood aan een lynchpartij, wanneer ze hem meesleuren en van een klif naar beneden trachten te storten.⁴

Maar ik hoor zelf dat de historische Jezus ten diepste iets anders bedoelt dan wat speculerende christenen er later van hebben gemaakt. Hij spreekt een radicale verwachting uit als het gaat om het in vervulling gaan van de profetenwoorden in de daden van zijn toehoorders zelf. Hij gedraagt zich als een ware Godsgezant wanneer hij hun dat aanzegt. Wat vinden

wij: Heeft hij gelijk gehad? Heeft nu nog steeds gelijk als het gaat om de essentie van ons bestaan?

Het is een vreemde dienst geweest daar in die synagoge. Wonderlijk is bijvoorbeeld dat Jezus meteen de volle aandacht heeft en vooral dat allen, zo staat er, 'hem hun bijval betuigden en zich verwonderden over de genaderijke woorden die uit zijn mond vloeiden.'⁵ En dat gebeurt allemaal nadat hij een heel korte uitleg heeft gegeven bij de Jesajatekst. Hij heeft gesproken:

'Vandaag hebben jullie deze schrifttekst in vervulling horen gaan.'

Eigenlijk kon het toen niet meer stuk, zou je zeggen. Maar dan gebeurt het vreemdste van alles: Jezus lijkt zelf zijn ruiten in te gooien door zijn toehoorders enorm tegen de haren in te strijken. Hun verwachtingen zijn dat hij in Nazareth net als in Kapernaüm wonderen zal gaan verrichten. Maar die hooggespannen verwachtingen worden door hem afgewezen. In het Marcusevangelie staan de verhalen van het optreden van Jezus in Nazareth en in Kapernaüm in omgekeerde volgorde en dat klinkt logisch: Eerst dus Kapernaüm waar vele genezingswonderen waren gebeurd en dan, verderop in het evangelie, de preek in Nazareth die niet door wonderen wordt gevolgd.⁶ Waarom zou Lucas het hebben omgekeerd? Ik denk dat Lucas in wat er in Nazareth gebeurt een illustratie in ziet van de betekenis voor de wereld van de verzoeking van Jezus door de duivel in de woestijn. Immers, in de volgorde van Lucas staat dat verhaal van de verzoeking door de duivel onmiddellijk voor dat van het optreden van Jezus in Nazareth.⁷ Zo krijgt de verzoeking van Jezus door de duivel en zijn afwijzing daarvan, een verhaal dat wij zullen lezen aan het begin van de Veertigdagentijd, een heel navrante draai. Radicaal wijst Jezus mensen af die wel bereid zijn hem op handen te dragen, maar om de verkeerde redenen. Het kan niet anders. Hier botsen de wetten van het Koninkrijk van God en de verlangens van de mensen hard op elkaar.

Genezingen in het Nieuwe Testament zijn tekenen, niets meer en niets minder. Ze verwijzen naar Gods Koninkrijk. Het wonder zelf is de boodschap niet. Het is niet de oplossing te geloven in de uitzondering. Het gaat in het geloof niet om bovennatuurlijke mirakels. Waar die in de bijbel voorkomen, zijn ze sterk contextueel bepaald. Laten we niet vergeten dat de antieke wereld een heel andere beleving kende van ziekte, dood en religie. Daar horen heel andere reacties bij dan dat er in onze tijd, met al z'n medische voorzieningen en onze gemiddelde enorm hoge leeftijden, van ons worden gevraagd.⁸ Een praktische doorvertaling van het evangelie is nodig. Niet dat wij

de naïviteit van het kindergeloof gering zouden moeten gaan schatten, maar wel dat we beseffen dat er een appèl op ons wordt gedaan om door te groeien naar een 'tweede naïviteit' een volwassen houding van inzicht en verantwoordelijkheid gepaard aan de ontvankelijkheid van een kind, want:

Wie niet als een kind openstaat voor het Koninkrijk van God,
zal er zeker niet binnen gaan.⁹

De inhoud van het jubeljaar kan leven in je hart. Het is geen handig economisch principe, geen vluchtige oplossing. Het gaat om een mentaliteitsverandering, die concreet gevolgen heeft voor je gedrag, ook al zal de wereld er op zichzelf maar een heel klein beetje van veranderen en altijd eisen blijven stellen die ons afleiden van God en zijn Koninkrijk. Als het er op aan komt blijft het waar dat wij God en de Mammon niet tegelijk kunnen dienen.¹⁰

Tenslotte dit, het 'Sjema Israel' van Deuteronomium 6 is de centrale geloofsbelijdenis van Israel. 'Hoor Israël: de Here is onze God; de Here is één.'¹¹ Pak je gebedsriemen, je tefillin, en bindt het op je arm, op je hoofd. Leef er mee! Het gaat om Gods gerechtigheid onder de mensen. Gods Koninkrijk breekt aan, waar dit gebeurt. Ook hier, ook nu vandaag, zelfs in Nederland in de 21e eeuw. Dat is wat Jezus ons zegt.

Amen.

Uitzending en zegen

Als u dit gebouw verlaat, weet u gedragen door Gods Geest. Wees je ervan bewust dat de vrede van de Heer met je mee kan gaan, wij hebben immers vandaag met onze eigen oren de beloften van de profeten door de woorden van de Heer in vervulling horen gaan.

De genade van Jezus Christus,
de liefde van God,
de gemeenschap van de heilige Geest,
is met jullie allemaal.

Noten

¹Van Dale, *Groot woordenboek der Nederlandse taal*, J-R, Utrecht/Antwerpen 1999, 2672: 'Een profeet is in eigen land niet geëerd' en 'Niemand is profeet in eigen land'.

²Over de wetenschappelijke problemen bij de interpretatie van Trito-Jesaja, zie: Chr.R. Seitz, 'Third Isaiah' in: Freedman, D.N. (ed.), *The Anchor Bible Dictionary*, III, New York/London 1992, 501-507.

³Leupen, P., *De vergissing van Jezus. Het uitblijven van zijn koninkrijk en de gevolgen*, Amsterdam 2012. Besproken door Jurjen Zeilstra in *Kerkblad voor Hilversum*, juli 2012.

⁴Bij Nazareth ligt nog altijd de Mountain of the Precipitation (afbeelding).

⁵Lucas 4,22

⁶Eerst dus Jezus optreden in Kapernaüm (Marcus 1, 21-28) en dan vijf hoofdstukken later pas Nazareth (Marcus 6, 1-6).

⁷Caird, G.B., *Saint Luke*, Harmondsworth 1987, 86.

⁸F.J. Teunis, 'Rudolf Bultman' in: Achterhuis, H. (red.), *Denkers en religie*, Diemen 2010, 245-252.

⁹Lucas 18,17

¹⁰Lucas 16,13

¹¹Deuteronomium 6,4. Vertaling NBG 1951

Figuur 1: Mount of Precipitation Nazareth

Figuur 2: Zonder titel

Figuur 3: Zonder titel